TEMA LANDBRUK

Helgelands Blad
PÅ KYSTEN SIDEN 1904

Jubileum i melkeveien

HUNDRE ÅR. Da Sandnessjøen Meieri var 50 år, ble det arrangert festmiddag for over 400 leverandører. I år er det duket for hundreårs-jubileum – om enn ikke for dobbelt så mange gjester.

FEIRER MELKA: Kua er hovedleverandør av råstoff. Den finnes i flere utgaver på meierisjef Tor Inge Kristensens kontor. Fotografiet, som befinner seg samme sted, forteller om meierihistorie på Dønnes, nærmere bestemt Dønnes dampmeieri. Det ble til blant annet etter initiativ fra foregangsmannen Isac Coldevin. Og på veggen bak Kristensen: bilder av tidligere bestyrere og ledere av meieristyret.

– Vi skal markere, selv om vi foreløpig ikke vet helt hva markeringen kommer til å omfatte, sier meierisjef Tor Inge Kristensen.

– Men vi skal i alle fall feire med festmiddag for ansatte. Så får vi se om vi finner på noe mer, tilføyer Kristensen, som også forteller om kontakt med melkebøndene, det vil si Ytre Helgeland produsentlag, i sakas anledning.

Meierisjefen kan forøvrig feire dobbeltjubileum for egen del. Til høsten er det 40 år siden han begynte som driftsassistent på det som da het Sandnessjøen meieri.

Det betyr at han har opplevd store endringer i driften.

Får melk fra stort distrikt

Tine Meieriet Sandnessjøen er ett av to i Nordland. Det andre ligger i Sømna og tar unna melk fra Sør-Helgeland og deler av indre Helgeland. Melka fra resten av Helgeland og Salten blir transportert til Sandnessjøen.

– I tillegg får vi en del fra Troms, sier Tor Inge Kristensen.

– *Og fra Finnmark?*

– Det hender, selv om det gjerne skjer i forbindelse med høytidene.

Anlegget er et reguleringsanlegg som produserer søtmelk, fløte, smør og tørrmelk. Produksjonen av det folk flest kaller melk, men som Kristensen omtaler som søtmelk, har gått ned. Det skyldes nedgang i forbruket.

I strie strømmer

Til gjengjeld produserer meieriet årlig rundt 1.800 tonn tørrmelk.

– Hvor mye melk trenges til ett kilo pulver?

– Du kan gange det med cirka tolv.

Det går med andre ord med over 21 millioner liter melk til pulverproduksjon. Overskuddsfløten blir til smør. I fjor ble det kjernet 2.330 tonn smør ved anlegget – og alt i alt tok meieriet imot cirka 27 millioner liter melk.

I det aller første driftsåret, som riktig nok bare varte fra 1. juli til 31. desember 1922, ble det innveid 70.908 liter. For vel 50 år siden, like før flyttingen fra byen til Sandnes i 1971, var kvantumet kommet opp i nær 8,8 millioner kilo. Med en literpris på 96.6 øre pr, kilo ble samlet utbetaling til leverandørene på nær 8,5 millioner kroner.

– Nok å gjøre

Flyttingen til nytt, topp moderne anlegg ga nok ekstra grunn til å feire i 1972. Markeringen strakte seg over to dager, og ifølge Ole Løkås' bok «Sandnessjøen meieri 50» ble det *«sagt mange anerkjennende ord om bedriften, og dens store betydning for næringslivet i distriktet ble sterkt fremhevet»*.

Anlegget er arbeidsplass for 25 personer. Tallet har vært stabilt lenge. Men det har sett mørkt ut for virksomheten flere ganger. Det er ikke tilfellet nå.

– Vi har rikelig å holde på med, forsikrer Tor Inge Kristensen i jubileumsåret.

Tekst og foto: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

Mye å se fram til på ytre Helgeland

ALLE GODE TING ER TRE: Den forestående **hundreårs-markeringen** for Tine Meieriet Sandnessjøen er en av flere lokale begivenheter i år.

Den neste er Den nordnorske landbruksmessa **Horva**, som finner sted fra 26. til 28. august – nok en gang i Sandnessjøen sentrum.

Fra 7. til 9. oktober er det klart for **NM i bruk av gjeterhund**. Det foregår på Øverstuen Gård i Levang, hvor Leirfjord Sau og Geit er lokal arrangør og Marit Langeland og tidligere norgesmester Ivar Thoresen er vertskap.

DRYPP FRA HISTORIEN. «Alle» trodde løpet var kjørt, men det nesten utenkelige skjedde: Med 41 mot 31 stemmer vedtok generalforsamlingen å avvise styrets innstilling. Derfor kan Tine Meieriet Sandnessjøen feire hundreårs-jubileum i mai.

Meieri i hundre år

ETT AV TO I NORDLAND: I år er det hundre år s

GLADNYHETEN. Det er nesten 25 år siden den aprildagen generalforsamlingen i Tine Nord-Norge møttes i Tromsø for å vedta å legge ned meieridriften i Sandnessjøen. Alle signaler, inkludert anbefalingene fra administrasjonen og styret, talte for at meieriselskapet ville legge ned i Sandnessjøen og opprettholde virksomheten i Mo i Rana.

Så skjedde det motsatte.

Da Per A. Solvang, som var utsending fra Alstahaug på årsmøtet, ringte Helgelands Blad for å meddele nyheten, skalv stemmen. Han fortalte om et ganske klart flertall for å opprettholde driften i Sandnessjøen og i stedet legge ned på Mo. Da de lokale utsendingene landet på Stokka samme kveld, ble de mottatt på flyplassen med flagg, blomster og jubel.

Vedtaket innebar at all konsummelk på Helgeland skulle tappes ved anlegget i Sandnessjøen – og dermed en betydelig utvidelse av virksomheten.

I Mo i Rana ble nyheten møtt med vantro – i og med at det på forhånd var så sikkert at det lå an til fortsatt drift av anlegget der.

Hadde generalforsamlingen kommet til et annet standpunkt, ville sandnessjømeieriets historie vært slutt etter 75 år.

FIKK SISTE ORD. Håkon Mørk fra Mindland, Per A. Solvang, Torbjørg Nikolaisen, Bardal, Olvar Jørgensen, Løkta, og Øyvind Meisfjord, Søvik, var utsendinger. Fire av dem representerte hvert sitt produsentlag, mens Solvang var hovedtillitsvalgt på meieriet.

– Det var et veldig spesielt møte, forteller Meisfjord, som oppfattet at mange av møtedeltakerne ikke hadde bestemt seg for hvordan de ville stemme da møtet startet. Sterk støtte fra nordre Nordland og Sør-Tromsø var med på å sikre driften i Sandnessjøen.

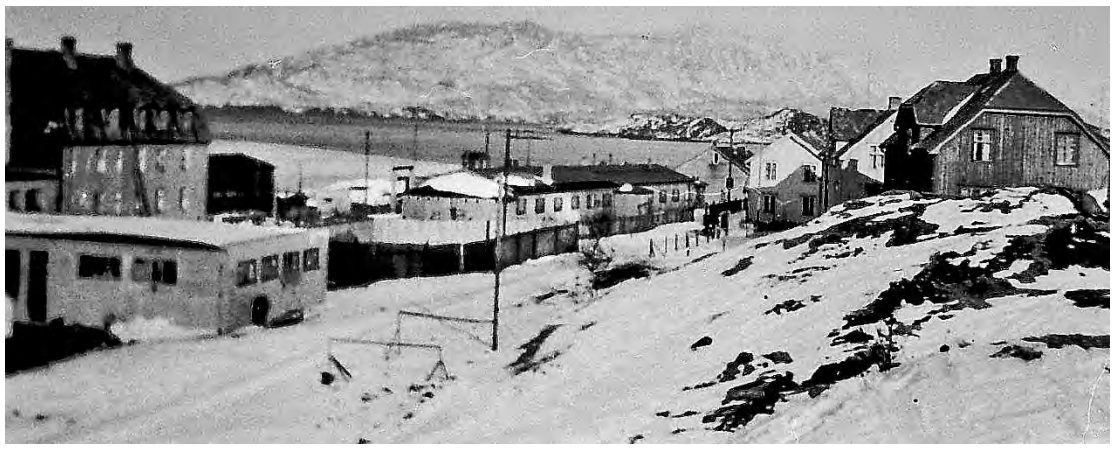

MEIERI I SENTRUM: Mye er endret. Helt til venstre ser vi Bøndernes Meieri, deretter Sørragården og litt av Wallebrygga på kaien.
FOTO: UTLÅNT FRA STEINBJØRN MENTZONIS ARKIV

DEN GANG DA: Melkespannenes tid er forbi.
FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

ANDRE TIDER: På vei over Helgelandsbrua med melk til meieriet.
FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

FEIRET: Bodil Markvoll sørget for nystekte vafler og smaksprøver på meierivarer ved feiringen av 125-årsjubileet for meierisamvirket i 2006.
FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

OMVISNING: Meierisjef Tor Inge Kristensen (til v.), har besøk av Tine Meieriet Nord-direktør og konserndirektør Clement Roaldstveit.
FOTO: LARS OLVE HESJEDAL

– Det tror jeg vi i høy grad kan takke Erik Jørgensen for. Han hadde vært veterinær der oppe og hadde nok vært aktiv i kulissene, mener Torbjørg Nikolaisen. Hun kaller utfallet eventyrlig.

Leirfjordbonde Magnar Johansen skulle vært med nordover, men ble forhindret. Han er ikke i tvil om at avgjørelsen var riktig.

– Jeg mener bedrifter bør ligge så nær produksjonen som mulig, og ytre Helgeland er et stort distrikt når det gjelder melkeproduksjon. I tillegg hadde utbygging ført til lave melkepriser over år. Skulle vi da gått i gang med ei ny utbygging i Mo i Rana og fortsatt med lave priser? Det ville vært idiotisk, sier Johnsen – som også mener at det trafikkøkonomisk ville vært «borti natta» å sende melka til Mo.

Han tror at brosjyren som bøndene hadde laget og tatt med seg nordover til generalforsamlingen hadde betydning. Den presenterte sandnessjømeieriets fortrinn og muligheter – og ble delt ut til møtedeltakerne. Kanskje gjorde det også sitt at Håkon Mørk tilfeldigvis fikk siste ord i debatten?

– Han hadde bedt om ordet tidligere i debatten, men ikke sluppet til. Da møtelederen ville sette strek fordi det ikke var flere på talerlista, protesterte Mørk. Det viste seg at navnet hans sto på lista, forteller daværende landbrukssjef i Alstahaug, Arne Våbenø.

Dermed fikk melkebonden ordet til et siste, tre kvarters flammende innlegg – visstnok framført uten manuskript.

«PAA BESTE MAATE». Den lokale meierihistorien er langt over hundre år, men Bøndernes Meieri, seinere Sandnessjøen Meieri og nå Tine Meieriet Sandnessjøen, ble stiftet 3. mai 1922.

Ole Løkås, som forfattet boka «Sandnessjøen Meieri 50 år» forteller blant annet følgende om starten: *«Møtet ble holdt i Bøndernes melkeutsalg og ledet av Stokka. Ole Rønneberg fungerte som sekretær under møtet, som samlet om lag 50 deltakere. Meierikonsulent Nordmo, som var på gjennomreise til Vefsn, deltok i møtet med foredrag om meierisakens utvikling, både på lands- og lokalt plan. En*

siden Bøndernes Meieri ble stiftet. Utviklingen fra virksomheten som startet i Sandnessjøen sentrum for hundre år siden, til dagens produksjon i dagens anlegg på Sandnes, er enorm.

FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

JUBEL: Stor glede blant de ansatte da meldingen kom fredag, forteller bildeteksten til dette bildet. Blant jublende ansatte er Kenneth Antonsen, Olav Breimo, Åge Larsen, Ragnar Slettvik, Tor Inge Kristensen, Anne-Sissel Jenssen, Håkon Vold og, fremst i hvitt, Ingeborg Mentzoni og ved siden av henne Margit Meisfjord Mikalsen.

FOTO: HELGELANDS BLADS ARKIV

rekke småmeierier som hadde dukket opp i 1890-årene, var blitt nedlagt 'efter at den mere fuldkommengjorte haandseparator blev mere almindelig'».

Meierikonsulenten anbefalte planene om et meieri i Sandnessjøen, og *«etter kort diskusjon blev man enig om at danne Bøndernes Meieri, der ved avstemning fikk dette navn. For navnet Bondemeieriet avgaves 3 stemmer»*, forteller Løkås med utgangspunkt i møteprotokollen. Når det gjelder lovene, ble det ifølge jubileumsboka, vedtatt at *«Bøndernes Meieri i Sandnessjøen er et uansvarlig andelsselskap, hvis formaal er aa omsætte leverandørenes melk paa beste maate»*.

DET FØRSTE STYRET. Det første styret besto av Ole Rønneberg, Dønnes, Noranus Meisfjord, Leirfjord, Theodor Breimo, Stamnes, Anders Stokka, Alstahaug, og Vidkun Lilleø, Alstahaug. Valget gikk ikke helt knirkefritt for seg. Det skyldtes *ikke* kamp om styreverv, men kamp om å slippe. Anders Stokka skal på det mest bestemte ha nektet å være med i styret, og begrunnet det delvis med at han var formann i melkeutsalget og delvis med at han «ellers hadde mange gjøremål».

Han måtte gi seg, og ble innvalgt.

Det oppsto ny stridigheter da det kom til formannsvalget. Løkås siterer Helgelands Blad, som skrev at Stokka nok en gang *«ikke vilde respektere valget, og da Breimo blev foreslaatt, erklærte han det samme»*.

«Men de kjempet forgjeves. Møtet valgte Breimo til formann og Stokka til nestformann».

OST TIL BESVÆR. Jubileumsboka fra 1972 forteller om skiftende tider, om den første driften i sentrum, om utbyggingsplaner, krigsår, og om flytting til splitter nytt meieri på Sandnes i 1971. Historien handler også om endrede transportmuligheter, overgang fra melkespann til gårdstanker, strid om sammenslåing med Tine. Og mye mer.

De første årene var driften basert på melk- og fløtesalg, smørproduksjon og retur av skummamelk. Så ble virksomheten utvidet til å omfatte produksjon av goudaost, kvartfet nøkkelost og mysost. Den første satsingen på ost var imidlertid ingen stor suksess. Det framgår av et skriv Arne Steiro forfattet da Bøndernes Meieri fylte 30 år i 1952.

I ei oppsummering av virksomheten i 1924 skriver han blant annet at *«ystingen falt ikke heldig ut. Bestyreren fikk skylden for den mislykte ystingen, og det rådde stor misnøye blant leverandørene. (...) Det klages stadig fra kjøperne over at osten er for tørr og særlig over at den har så hård skorpe. Prisen på den ost vi har fått solgt ligger således langt under noteringsprisene»*. I ettertid ble det fremmet et utpantingskrav for skyldig sykeforsikringspremie til Norske Meierifolks Landsforenings sykekasse. Det var på 168 kroner og 25 øre, og medførte at det ble tatt utlegg i ti oster hos meieriet, samt en sykkel tilhørende meieribestyreren.

LITERPRIS: 10,33 ØRE. I første driftsår fikk bøndene gjennomsnittlig 24,5 øre pr. liter melk. Så sank prisen, og det gikk mange år før utbetalingsprisen nådde høyere enn i 1922. I 1933 var literprisen helt nede i 10.33 øre.

To år tidligere var utlønningsprisen ifølge Arne Steiro 13,5 øre, og meieriets revisor

FORTSETTER NESTE SIDE ➤ ➤ ➤

TIDLIG UTGAVE: Her, midt i byen, holdt meieriet i sin tid til. Anlegget på Sandnes ble tatt i bruk i 1971.

➤➤➤ FORTSETTELSE FRA FORRIGE SIDE

ble bedt om *«å slå av på sin lønn fra kr. 75,- til kr. 50.-. Dette gikk han med på»*. Samtidig ble utsalgsprisen på melk satt ned fra 28 til 26 øre literen. Melka som ble levert til sykehuset skulle, ifølge kontrakten, leveres for 26 øre minus ti prosent. Søknaden fra «en kafe og spiseforretning» om å få kjøpe melk for 20 øre literen, ble avslått.

EI ANNEN TID. Det er ikke bare når det gjelder priser det har skjedd ei rivende utvikling. Alt fra utstyr og bygningsmasse til kvalitetskrav har gjennomgått endringer. Avlsarbeid i besetningene har bidratt til økt ytelse. Kvalitetskravene kan ikke sammenlignes– og bemanningen er vesentlig større enn den første den gang virksomheten ga arbeid til «en meierske og en pige». I dag er de 25 ansatte.

Om de var få den første tida, var det til gjengjeld stor interesse for å være bestyrer. I en periode var det kort melom hver gang det måtte ansettes nye leder. Da den femte ansettelsen sto for døra i 1935 fikk ledelsen 53 søknader.

En av dem kom fra Petter Sletten i Vefsn.

Han tiltrådte i 1936 – og var fortsatt bestyrer da 50-årsjubileet ble feiret. Arbeidet innebar at han måtte være alt fra kontormann til meierist, fyrbøter og visergutt. I den tida han veide inn melk, hadde det visstnok ikke vært nødvendig med nummer på melkespannene.

Han kjente de aller fleste av utseende.

De første årene ble melka transportert til meieriet med hest, noe som førte til et vedtak om å bygge stall. Den var ferdig i 1924, og «dermed var et stort savn ute av bildet», heter det i boka. Planene om å starte margarinfabrikk ble det derimot ingenting av.

TUNGE LØFT. Petter Sletten er ikke den eneste som har arbeidet lenge på meieriet. I 2018 sluttet Gunnar Mathiassen etter å ha vært ansatt i 50 år. Han ble ansatt for 14 dager og fikk i oppdrag å pakke ost til det japanske markedet. Det ble det ikke noe av. Dermed havnet han på tapperiet. Seinere kjørte han i mange år varer til butikkene og ned på kaia. Alt ble lempet opp på lasteplanet med håndmakt. Det samme gjaldt 50-litersspannene med melk.

«Ting er mer lettvint i dag. Til gjengjeld er det blitt flere møter, sa Mathiassen til Tines medlemsblad Bulletine da han gikk av.

– Før var det styremøte en gang i måneden, og meieribestyreren orienterte oss om hva vi skulle gjøre. Flere møter hadde vi ikke. Nå sitter halve arbeidstokken jamt i møter. Det er den største forskjellen på disse 50 åra, tilføyde Gunnar Mathiassen ifølge Bulletine.

Margit Meisfjord Mikalsen kan se tilbake på nesten like mange år på meieriet i Sandnessjøen. Hun begynte som sommervikar i 1961 – og sluttet i 2010.

– GOD ARBEIDSPLASS. – Jeg var ferdig på skolen i 1966, og så ble jeg her. Jobbene vokste ikke på trær og det var sikker betaling, konstaterer den tidligere meiersken; det siste i parentes bemerket en tidligere yrkestittel på kvinnelige meierister. Margit var for øvrig i tvil om yrkesvalget. Hun kom nemlig inn både på meieriskolen og i sykepleien. Da hun spurte faren til råds, svarte han: «Du vet hva jeg synes».

Faren, Erling Meisfjord, var styreformann fra 1949 til 1965 og i tillegg styremedlem lenge.

Meiersken var ferdig utdannet fra Ørland meieriskole på Brekstad i 1966. Hun slapp læretid på grunn av tidligere praksis – og fikk tilbud om arbeid i Sandnessjøen før hun var ferdig med skolegangen.

– Enn om jeg ikke består, spurte hun bestyrer Petter Sletten.

– Du har jobb, lød svaret.

– Sletten var en enestående bestyrer, konstaterer Margit Meisfjord Mikalsen, som for det meste arbeidet på laboratoriet.

– Meieriet var en god arbeidsplass. Ledelsen tok godt vare på oss. Det er ikke uten grunn at så mange blir værende lenge, tilføyer Mikalsen. Hun husker godt dagen generalforsamlingen skulle avgjøre anleggets skjebne. Om kvelden, da siste fly nordfra landet, stilte glade ansatte på Stokka for å ta imot utsendingene til møtet.

Selv om hun har vært pensjonist i noen år, har hun fortsatt kort vei til sin gamle arbeidsplass: Fra stua ser hun rett ned på meieriet – som også har vært ektemannen, Per Mikalsens arbeidsplass.

Men han var vel å merke med på utbyggingen av anlegget.

LANDETS BESTE. Ingeborg Mentzoni er også meieriveteran.

– Jeg var der i 40 år, og har bare positivt å si, sier Ingeborg, som opprinnelig het Steiro og er datter av nevnte Arne Steiro. Til å begynne med arbeidet hun på utsalget i sentrum. Deretter var hun i produksjonen, før hun ble sjef på butikken.

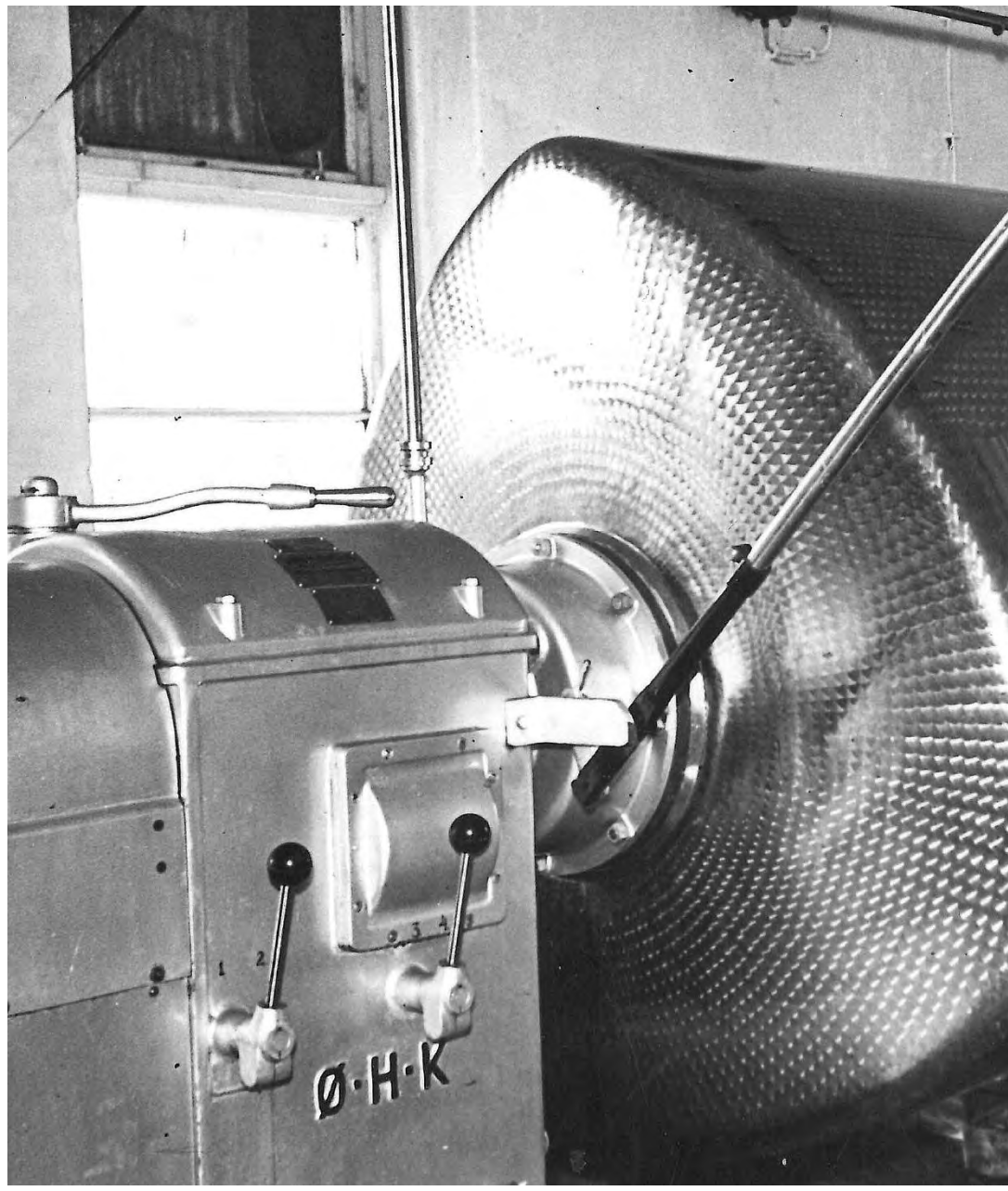

I DET GAMLE MEIERIET: «Da denne, i sin tid moderne kjerne, avløste den gamle trekjernen, marker Nordmo», skriver Ole Løkås i boka til 50-årsjubileet.

– Da den ble nedlagt, flyttet jeg over til Sandnes. Der var jeg med på å kjerne smør, forteller hun.

– Smøret vårt ble kåret til landets beste. Men det var ikke min skyld, smiler hun. Eller rettere sagt: De var mange som hadde æren for det.

Hun sluttet i jobben da hun var 62. Meieriet sto foran innskrenkinger, og Ingeborg Mentzoni mente det var best at hun sluttet og at de som var yngre fikk fortsette.

– Det var en god arbeidsplass. Jeg hadde det bra der. Det er helt sikkert, tilføyer pensjonisten.

VENTE PÅ NOE GODT... Tilbake til den fredagen i 1997. Helgelands Blad ventet i det lengste med å begynne å trykke. Redaksjonen hadde fått et fotografi fra møtet i Tromsø på formiddagen, men det drøyde med vedtaket. Til slutt ga daværende redaktør Håvard Eide beskjed om å starte pressa – selv om det innebær at Helgelands Blad ikke fikk med seg utfallet av avstemningen.

Etter få minutter oppsto det imidlertid et eller annet problem som gjorde at pressa stoppet. Da slo Eide fast at «vi venter».

Det førte til at Helgelands Blad kom ut litt seinere enn vanlig, men så var gladmeldingen fra Tromsø 10. april 1997 også verd å vente på.

■ Kilder: *Arne Steiros håndskrevne beretning datert 30. mars 1952*, *«Sandnessjøen meieri 50 år» av Ole Løkås*, *arkivmateriale utlånt av Steinbjørn Mentzoni*, *Helgelands Blads arkiv*

Tekst: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

Over 90 meierier bare i Nordland

MANGE FORSØK: Bøndernes Meieri i Sandnessjøen var det det trettende i rekken i sandnessjødistriktet. Det aller første var Alstahaug meieri, som ble til i 1894. Deretter fulgte Mindlandet meieri, Lerfjorden meieri, det første Sandnæssjøen meieri, Herø meieri, Tjøtta meieri, Dønnes dampmeieri og Oplandsbygdens meieri, alle før århundreskiftet. Prestø aktiemeieri og Løktøens meieri ble til i 1900, mens Alteren og Østbø meieri ble dannet i 1902.

Det forteller boka «Melken i sentrum av nord-norsk jordbruk», skrevet av Arne Nilsen, som i mange år var disponent i Nord-Norges Melkesentral. Han nevner også sakfører Arild Bergh som drev privat meieri på Husmo. «Men ingen av disse meieriene fikk noen lang levetid», tilføyer Nilsen, som navngir over 90 meierier bare i Nordland.

På ytre Helgeland har det blant annet også eksistert et Strandlandets meieri, Aldersundets meieri, Konsvik meieri, Nesne Dampmeieri, Hugeløens meieri, Bardal meieri, Sørlandets meieri, Hannesøens meieri og Nesna meieri.

Hva gjorde bøndene før meierienes tid?

Da «var mjølkomsetningen helt gitt tilfeldighetene i vold», skriver Arne Steiro i 1952 – og forteller om bønder som dro til byen for å drive direktesalg. «Herunder oppstod den reneste konkurranse om mjølkekundene. For den som hadde fast leveranse i husene var jo saken klar. Men mange dro fra dør til dør med sine spann, og på de utoligste steder kunne en møte dette trafdisjonelle innslaget i gatebildet: mannen eller kvinne med mjølkespann og litermålet».

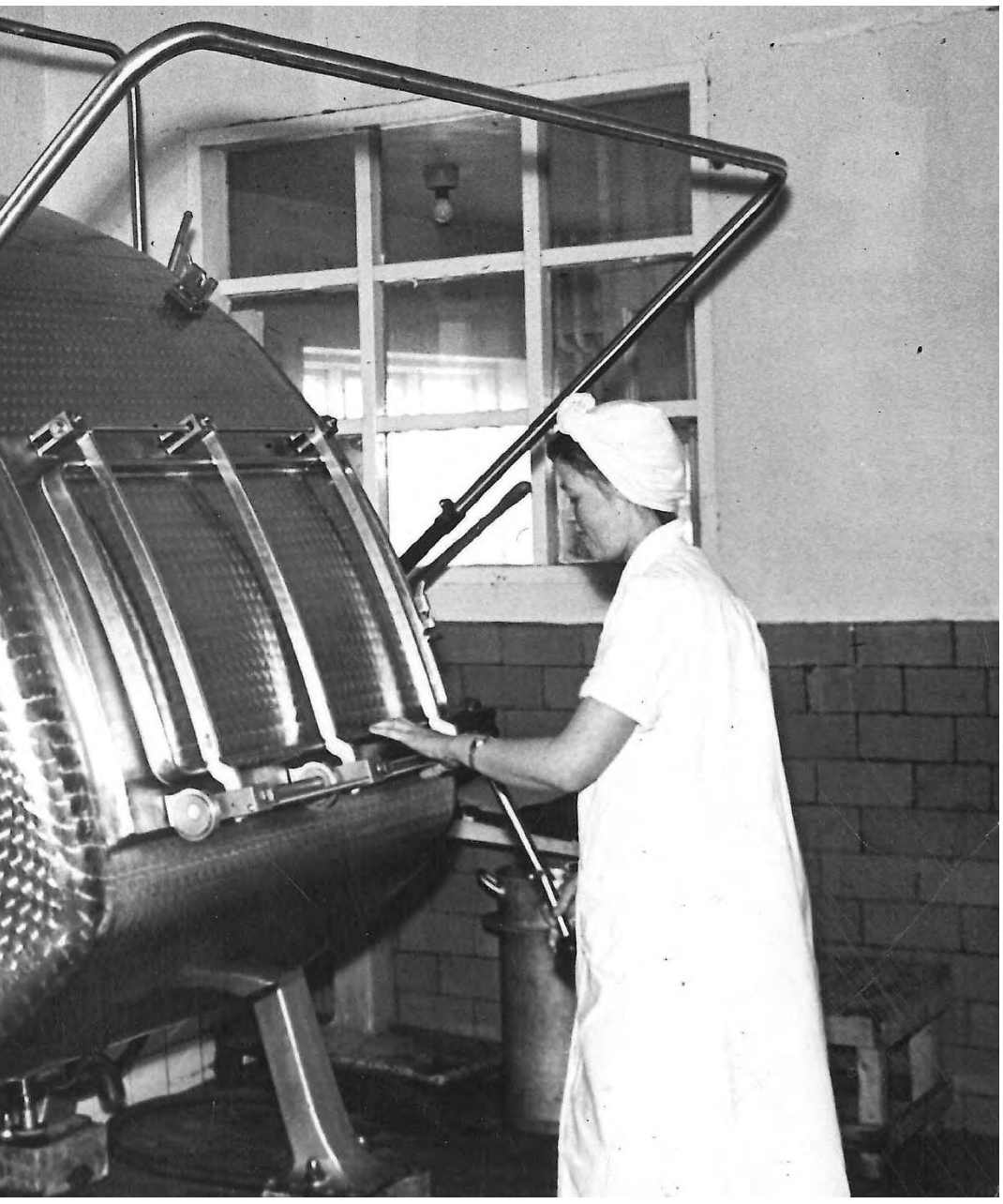

te det et stort framskritt ved meieriet. Damen som er i arbeid vd kjernen, er meierske Elinor

BEGGE FOTO: UTLÅNT FRA STEINBJØRN MENTZONIS ARKIV

- Fôr og husdyr
- Kulturlandskap
- Utmarksforvaltning

Vi er din samarbeidspartner innen forskning og utvikling av landbruket, og bidrar til miljøvennlig næringsutvikling i inn- og utmark. Se www.nibio.no Du treffer oss på Tjøtta eller tjotta@nibio.no

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR BIOØKONOMI

Skagagrønnsaker
Bondens marked

Du finner oss i de fleste Coop-butikkene på Helgeland.
905 60 747

Kalking er grunnlaget for høg avling og varig eng

God pH i jorda legger grunnlaget høge avlinger og varig eng. Viktige kulturvekster som timotei, engrapp, bladfaks, luserne og kløver trives bedre på jord med høy pH enn jord med lav pH. Gammel eng med lav pH vil bli dominert av engsvingel, hundegras og sølvbunke. Ved lav pH vil grasarter gå ut og ugras vil dominere i enga. De fleste ugras arter trives ved lav pH så de konkurrer fort ut de ønskede kulturvekster som en ønsker i enga.

Opptak av plantenæringsstoffer.

En gunstig pH er også positivt for tilgjengeligheten for de fleste plantenæringsstoffene. Ved gunstig pH vil plantene nyttiggjøre seg av tilført mineralgjødsel enda bedre, og en unngår at tilførte mineraler ikke blir tatt opp av planter. Rett pH vil legge grunnlaget for en god rot utvikling hos planter som er avgjørende for opptak av vann og næringsstoffer. Kalking bidrar til økt overvintringsevne hos kulturvekster.

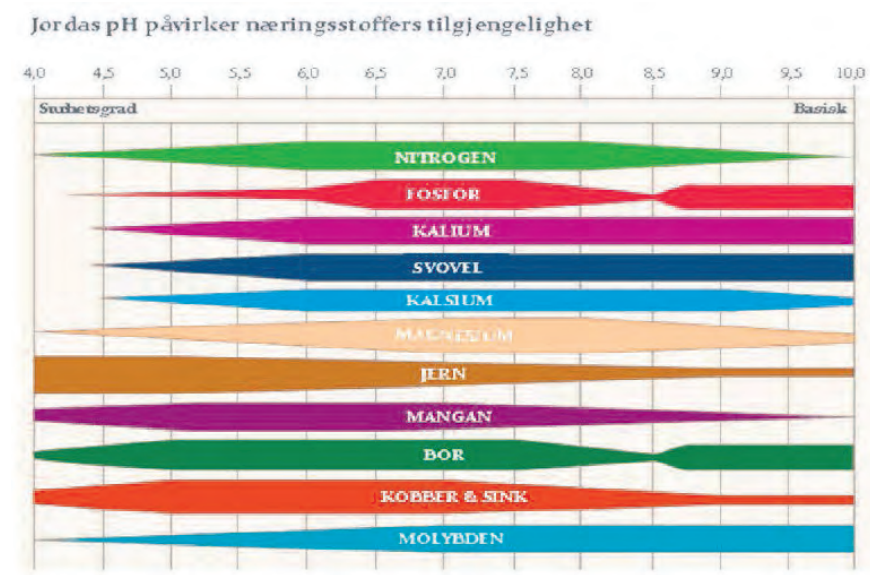

Ta kontakt for en kalkprat!

FKA Berg

FKA Brønnøysund

FKA Sandnessjøen

Tlf 72 50 50 50

Felleskjøpet

FRANZEFOSS MINERALS

KRAFT TIL BONDEN

ER ENERGI TIL FOLKET

Vårt langstrakte land trenger den norske bonden.
Vi er stolte av å levere fornybar energi til det lokale jordbruket.

RÅDGIVNING
PRISGARANTI
GRØNT VALG

Kontakt oss!

Lars Andreas Østvik
901 99 976

Sondre Kastnes
417 41 937

helgelandkraft.no

HELGELAND KRAFT
Strøm fra verdens vakreste kyst

Dønna Bondelag er årets lag

ÅRETS LAG. Dønna Bondelag er utpekt til årets lokallag 2021 i Nordland. Det skyldes stort engasjement og god aktivitet.

– Veldig overraskende, sier leder Ole-Christian Rønneberg Wik etter å ha fått overrakt diplom og gavesjekk på årsmøtet i Nordland Bondelag før helga. Han var faktisk så overrasket at han knapt trodde han hørte rett da nyheten ble presentert.

– Men det er artig å bli satt pris på, tilføyer han – og synes det er positivt at også små lag kan nå opp.

Dønna Bondelag hadde 42 medlemmer ved utgangen av fjoråret, en nedgang på fem i løpet av året.

FÅR TING TIL. Det var leder i Nordland Bondelag, Trond Bjørkås, som overleverte diplom og tilhørende gavesjekk på 5.000 kroner. Pengene kommer uten tvil godt med i et lag som har for vane å engasjere seg i mange sammenhenger – også i ei koronatid. I fjor var medlemmene engasjert i studiearbeid i forkant av jordbruksforhandlingene. Laget aksjonerte mot Statens tilbud i forbindelse med oppgjøret – og det deltok på et møte med Dønna kommune som handlet om å knytte tettere bånd mellom kommune og næringsliv.

Plantevern og klimatiltak har også vært tema. Laget har bevilget penger til reinfondet og arrangert julekafé for medlemmene.

5000 KRONER: Fylkesleder Trond Bjørkås (t.v.) overrakte diplom og gavesjekk.
FOTO: LINDA NORDLIE

– HYGGELIG, synes Petter A. Pettersen, som var leder i laget store deler av fjoråret.

UVENTET HEDER: Leder i Dønna Bondelag, Ole-Christian Rønneberg Wik, med ruvende blomsterbukett etter at laget ble kåret til Årets lokallag 2021 i Nordland. FOTO: LINDA NORDLIE

– Utnevnelsen er resultat av ei helhetsvurdering. Dønna Bondelag får ting til, sier førstekonsulent i Nordland Bondelag, Linda Nordlie.

GODT SAMARBEID. – En boost for et lite bondelag, synes Ole-Christian Rønneberg Wik, som overtok ledervervet i høst. Han og Petter A. Pettersen har nær sagt byttet på å lede laget i en årrekke. Pettersen gleder seg også over hederen.

– Det var overraskende og uventet, men artig, sier han – og skryter både av den nye lederen og av landbruksmyndighetene i Dønna.

– Vi har hatt godt samarbeid både i forhold til reindriftsproblemene og mange andre prosjekter, sier han.

– Samarbeidet både med landbrukskontor og landbruksrådgiving er viktig, understreker han.

MULIG SAMMENSLÅING?
Ikke all utvikling er like positiv: Pettersen forteller om svakt nedadgående medlemstall.

– Jeg håper vi greier å opprettholde en slagkraftig organisasjon, sier han. For å lykkes med det, har bondelagene i Herøy og Dønna luftet tanken om ei sammenslåing.

– Det tror jeg vi skal få til.

Petter A. Pettersen var ikke selv til stede på årsmøtet i Nordland Bondelag.

– Det er lederen som pleier å være utsending. Men jeg fikk beskjed om utnevnelsen samme kveld. Det var hyggelig.

Utnevnelsen innebærer at Dønna Bondelag er Nordlands representant i den nasjonale kåringen seinere i år.

– *Vinnersjanser der?*

– Det tenker jeg ikke på i det hele tatt, sier Ole-Christian Rønneberg Wik til Helgelands Blad.

Tekst: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

SMÅSKALA. – I en ideell verden ville jeg bodd på Kvalholmen, sier Beate Nyheim. Hun ønsker å kombinere jobb i Brønnøys brannvesen med småskala jordbruk på ei fraflyttet verdensarvøy.

Satser på ubebodd øy

KORTREIST. Det var ei registrering i Foretaksregisteret 9. februar som først fortalte om planene: «Foretaksnavn: Beate Nyheim» og «Formål: jordbruksvirksomhet med produksjon av grønnsaker, frukt og bær. Birøkt, produksjon av honning», sto det i meldinga.

Den opplyste også at Beate er daglig leder for enkeltpersonforetaket med adresse Kvalholmen og at hun har planer om direktesalg gjennom en rekoring. «Reko» står for «rettferdig konsum» og handler om salg av lokalprodusert mat uten mellomledd.

BI(TTESMÅ HUSDYR). Beate Nyheim er arbeidsleder på seksjon for boligbrannsikkerhet i Brønnøy Brann- og redningstjeneste. Det har hun tenkt å fortsette med – selv om hun altså sysler med planer om en bigeskjeft.

For Beate er oppvokst på gård, nærmere bestemt i Marka på Vega, og trivdes med det. Nå ser hun på muligheter for å utnytte naturressursene på Kvalholmen, hvor hun og ektemannen, Andreas Nyheim, har overtatt eiendommen etter Emelius Kvalholm.

– Vi kjøpte eiendommen fra min mor og hennes to søstre for sju år siden, forteller Beate Nyheim om det som var hennes barndoms paradis.

Nå har hun i første omgang tenkt å satse på birøkt. Men 29-åringen – hun blir 30 torsdag i denne uka – understreker at hun foreløpig er i startgropa, og at det er langt fram.

TAR GARTNERUTDANNELSE. Hun er imidlertid i gang med forberedelsene. En av dem handler om et birøkterkurs i Vega.

– Men vi bor i Brønnøysund, forteller hun, og ser ikke for seg at en hage i byen er det best egnede stedet for birøkt og honningproduksjon. Det er nok bedre med bier på Kvalholmen, som for øvrig er en del av den gamle, europeiske kystlyngheia.

– Jeg har tatt permisjon fra jobben for å være hjemme med Magnus til han begynner i barnehagen – og utnytter anledningen til å kunne bo på Kvalholmen i sommer, sier Beate. Hun er også i ferd med å utdanne seg til gartner gjennom et samlingsbasert studium for voksne elever ved Mære Landbruksskole.

EN SMAK AV VERDENSARV. – Det var et innfall som fikk meg til på begynne med gartnerutdannelse, smiler hun, og håper det skal være mulig å få til grønnsakproduksjon i en markedshage på Kvalholmen. Det krever imidlertid en god del arbeid, og hun tviler på om hun kommer i gang i år.

– Nå skal vi i første omgang lage gjerde.

Det må til for å holde sau og grønnsaker adskilt. For hvis de firbeinte får fri tilgang, blir det antakelig lite håp om avling. Når det derimot gjelder honning, ser hun ikke bort fra at det kan bli søte smaksprøver på «verdensarv-honning» ei gang i høst.

Skal hun produsere så det monner, må hun imidlertid skaffe seg flere dronninger og flere bifolk enn hun har nå.

Satsingen handler også om å ta vare på kulturlandskapet. Faren har hatt villsau på øya i mange år. De gjør en god ryddeinnsats.

–Men eineren er i ferd med å ta overhånd, sier hun, og ser for seg at det må sviing til.

På sikt har hun lyst til å drive ærfuglrøkt, slik tidligere tiders innbyggere gjorde. Etter at de siste fastboende flyttet i 1971, har ea vært overlatt til å hekke under åpen himmel.

Beate ser også behov for å bygge opp fjøset.

– Men det er usikkert om vi får det, i og med at det er byggeforbud. Skal vi gjøre det, må vi søke om dispensasjon.

I EN IDEELL VERDEN... Hittil har byggearbeidet handler om å restaurere våningshuset.

– Når vi har vært på Kvalholmen de siste årene, har vi bodd på noe bortimot en byggeplass. Men nå ser vi enden på restaureringsprosjektet.

Med «vi» mener hun ikke bare seg selv og ektemannen Andreas, men også barna Aleksander på sju, fire år gamle Malene og Magnus, elleve måneder. Nå får de oppleve det samme som Beate i sin tid gjorde: somre på Kvalholmen.

– Fordi vi drev gård, kunne vi ikke alltid dra så langt, sier hun, og forteller at faren pendlet mellom feriestedet på Kvalholmen og fjøsstell på Vega.

– I en ideell verden ville jeg bodd på Kvalholmen. Det er ikke mulig, men jeg har i alle fall lyst til å være der så mye som mulig, tilføyer Beate Nyheim.

SPENNENDE FUNN. I dag er den en del av Vega verdensarvområde, men fram til 1. i 1. 1965 lå Kvalholmen i Tjøtta kommune. På det meste bodde det bortimot 30 mennesker på øya. Blant dem var altså Lotte og Emelius Kvalholm.

Kanskje er det musikalske ekteparet årsak til at Beate fikk ideen om å etablere en markedshage på øya?

Før hun og mannen begynte å restaurere huset, ryddet og sorterte de innboet som fulgte med da de kjøpte eiendommen. En del var møbler og andre ting som Beates mormor og morfar i sin tid hadde hatt med seg da de eide huset. «Men overraskende mye sto igjen fra tiden da Emelius og Lotte bodde på Kvalholmen», forteller dagens eier. Hun husker nordloftet som et tilnærmet museum da hun var lita.

«Jeg har ikke noe særlig minne av at vi rotet i sakene som sto der, annet enn at vi lekte med Emelius sin trestokk som hang på veggen.»

Og heldigvis for det, for i kister og kommoder fantes det mange brev og andre person-

I VAKKERT LANDSKAP: En ny generasjon på besøk på Kvalholmen. FOTO: BEATE NYHEIM

RYDDEGJENG: I tidligere tider var det kyr, sauer og geiter på øya. Nå er villsau de eneste, gjenværende husdyrene. FOTO: BEATE NYHEIM

TIL BARNDOMMENS PARADIS: Beate Nyheim og sønnen Magnus Nyheim på snarvisitt i Sandnessjøen. De bor i Brønnøysund, men skal tilbringe sommeren på fraflyttede Kvalholmen i Vega. FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

«DER INGEN SKULLE TRU at nokon kunne bu» – og nei, det gjør det da heller ikke. Men nå satser Beate Nyheim på birøkt og grønnsakdyrking på øya. FOTO: JØRN-OTTO HANSEN

SOM NYTT: Dagens eiere har brukt de siste årene på å restaurere våningshuset på eiendommen. FOTO: BEATE NYHEIM

lige eiendeler fra Emelius og Lottes tid på øya; som gamle salmebøker med notater, karakterbøker fra skolen, og lure-egg for ærfugl, de siste skåret i tre. Og mellom alt det andre, fant Beate Nyheim en liten papirpose med frø.

Utenpå hadde en eller annen skrevet «blomkål».

DET FØRSTE FRØET. Hun stusset litt, for hun hadde ikke sett for seg at tidligere eiere hadde dyrket stort annet enn potet, rabarbra og bær, men hun la den lille posen til side sammen med brevene, og tok etter hvert tingene med hjem til Brønnøysund. Der ble de liggende i flere år, før hun husket frøene fra Kvalholmen.

«Da hadde jeg begynt på landbruksskolen og lette etter en jordflekk som jeg etter hvert kunne bruke til å dyrke noe». Dermed spirte ideen: For hva med å bruke jorda på Kvalholmen til mer enn dyrefôr?

– Så får vi se hva det blir til etter hvert, smiler Beate Nyheim, som enn så lenge ikke har prøvd å så gamle frø.

– Men kanskje blir det igjen dyrket blomkål på Kvalholmen?

Tekst: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

Bier på Blomstras beite

FIKK EGEN BOK: Jordbruk og husdyrhold er langt fra nytt på Kvalholmen.

Innbyggerne var fiskerbønder. De hentet mye av livsgrunnlaget fra havet, og kombinerte med jordbruk og husdyrhold.

Ei bok som kom ut i høst, «Kvalholmen – Mennesker og Minner», forteller om mange av dem som i sin tid levde på øya.

En av dem var Anna Josephsdatter (1741-1814). Hun må ha vært ganske velstående – selv om hun ifølge ektemannen ikke etterlot seg penger.

Husdyrhold

Derfor måtte de som hadde krav i boet etter Anna nøye seg med annet oppgjør. Myndighetene som gjennomførte skiftet, skulle for eksempel ha dekket kostnader på 27 riksdaler. De fikk betaling blant annet i form av ei kvige, en gjeldvær og en voksen sau.

Arveoppgjøret, som gir en inngående beskrivelse av eiendelene, forteller for eksempel at Anna Josephsdatter etterlot seg hele fire kyr; Strømma», Gyldenstierna, Blomstra og Hjortkolla. I tillegg eide hun «quigen» Barona, en navnløs «oxe», en kalv, noen sauer og to geiter.

Beate Nyheim satser på flere, men mindre husdyr når hun planlegger å begynne med birøkt.

Møte med kysthistorie

Den nevnte boka om Kvalholmen er skrevet av Nils Falch i Sandnessjøen. Han er den siste i rekken av barn som vokste opp på øya der det på det meste bodde et nærmere 30 mennesker.

Kvalholmen var for øvrig en del av Tjøtta kommune fram til sammenslåingen av Sandnessjøen, Alstahaug og Tjøtta i 1965. Da ble stedet overført til Vega.

I tillegg til muntlige kilder har Nils Falch tatt utgangspunkt i skriftlige kilder av mange slag. Boka inneholder også over 300 fotografier, tegninger og andre illustrasjoner, som forteller om fiskerbondeliv i øysamfunnet.

Over 50 år etter at de siste beboerne flytter, vil Beate Nyheim føre gamle tradisjoner videre gjennom småskala produksjon av kortreist mat.

Nordland Traktor

Vi er leverandør av følgende merker:

• VALTRA • KUBOTA
• KUHN • GIGANT

Modell: KUBOTA M5 - 101 NARROW

Kontakt info TLF: 959 14 849
www.nordlandtraktor.no

Tilbyr å kurse

KLIMA: Statsforvalteren i Nordland planlegger kurs for nordlandsbønder som vurderer å satse på fornybare energiløsninger.

«Vurderer du å investere i et anlegg for fornybar energi på gården din? Lurer du på hvilken teknologi som kan være riktig på din gård», spør Statsforvalteren i Nordland.

Hvis svaret er «ja» eller «kanskje», er det kunnskap å hente på et kurs som skal holdes 20. og 27. april. Opplæringen foregår riktig nok i vårønntida, men er relativt fort unnagjort. Kurset foregår via Teams – og varer i til sammen fem timer.

– Spennende

Stadig flere ser seg om etter alternative løsninger. Blant dem er eierne av Sjøbakken Gårdsferie i Leirfjord, Anette Jåstad og André Zahl, som satser på solcelletak på et nybygg på tunet.

– Det er interessant og spennende med alternative energikilder. Men det er mye å sette seg inn i, og vanskelig å finne noen som har virkelig peiling på dette, sa de til Helgelands Blad i fjor. Solcellesystemet er for øvrig bare ett ledd i satsingen – familien kombinerer det med bruk av en bioenergiovn som bruker ved.

– Spennende, synes Anette Jåstad – som har tenkt å delta på det forestående kurset.

– Stor interesse

Eierne av Sjøbakken Gårdsferie kjøper solcelletaket på Helgeland, nærmere bestemt hos Martom AS i Mosjøen.

Innehaver av firmaet, Tom-Viggo Risholm, forteller om stor etterspørsel etter fornybare energiløsninger. I løpet av kort tid skal bedriften levere solcelleanlegg til et bolighus i Sandnessjøen og ei vindmølle til Vega. Blant kundene er også et industrianlegg som skal anskaffe seks vindmøller. Risholm er ikke i tvil om at den planlagte elektrifiseringen av landet – og dermed voksende behov for kraft – kombinert med økte strømmpriser også i nord, vil føre til økt etterspørsel etter sol- og vindenergi.

– Hvis det ikke hadde vært for vindkraftproduksjonen, ville vi hatt underskudd på kraft allerede. Det tror jeg ikke folk flest har tatt innover seg, tilføyer han.

Sol, vind eller bioenergi?

I løpet av det forestående kurset er det meningen å kartlegge energibehovet og energiressurser deltakernes gårder. I tillegg skal det handle om mulighetene for energieffektivisering og hvilke teknologiløsninger som finnes. For noen vil vannkraft eller vindkraft være mest aktuelt. Foran andre kan løsningen være sol- eller bioenergi.

Landbruksregnskap kan være annerledes enn andre bedrifters regnskap. Derfor har vi egne eksperter på regnskap for gårdsdrift og landbruk, som hjelper bønder over hele landet med å få brukervennlige systemer på plass. Du får en god rådgiver, og brukervennlige programmer for å få oversikten over regnskapet i gårdbruket.

Få kontroll på kvitteringer, fakturaer og rapporter. Alt med bare et par tastetrykk.

Høres dette fristende ut? Ta kontakt med oss i dag for en uforpliktende prat.

accountor

Accountor Helgeland | Tlf: 75 11 36 80 | www.accountor.no

bønder i fornybar energi

SATSER PÅ OPPLÆRING: Statsforvalteren inviterer nordlandsbønder til kurs for å se på mulighetene for å bruke mer fornybar energi, som for eksempel solenergi.

Ledd i klimakamp

Deltakerne får også kunnskap om rammevilkår og om mulighetene for å få investeringsstøtte.

«Gårdbrukere rår samlet sett over mange mulige tiltak som kan gjøre jordbruket mer klimavennlig», konstaterer statsforvalteren i invitasjonen til kurs.

En av løsningene handler altså om å satse på gårdens egne ressurser for å produsere fornybar energi. Det er mer aktuelt enn tidligere både fordi teknologien er i stadig utvikling og fordi kostnadene er redusert.

Samtidig gjør fornybar energi det mulig å produsere mat med mindre klimagassutslipp, skriver Statsforvalteren i Nordland – som har satt påmeldingsfristen til 12. april.

Tekst og foto: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 9403001

KJØP TRYGT HOS FAGFOLK

Massey Ferguson DM TL-V
Robust 3- punktmontert skiveslåmaskin
- Leveres i arbeidsbredde på 2,65 m, 3,10 m og 3,60 m
- Med eller uten stengelbehandler
- Turbolift hydraulisk løft og sikkerhetssystem
- Tannhjuldrevet, livstidssmurt slåttebjelke
- Parkeringsføtter for parkering i transportposisjon (tilvalg)
- Individuelt sikring av knivskiver
- Vertikal transportposisjon

Eik-pris fra: 116.500,- ekskl. mva

Massey Ferguson DM FQ
Frontmontert slåmaskin med enestående markfølging!
- Leveres i arbeidsbredde på 3,10 og 3,60 m
- Med eller uten stengelbehandler
- Turbolift hydraulisk løft og sikkerhetssystem
- Tannhjuldrevet, livstidssmurt slåttebjelke
- Individuelt sikring av knivskiver
- Integrert parkeringsstøtte
- 3-dimensjonalt oppheng

Eik-pris fra: 144.000,- ekskl. mva

MASSEY FERGUSON

Massey Ferguson TD DN
Bredt utvalg av 3-punktmonterte og slepte modeller.
- Arbeidsbredder fra 4,30 til 12,70 m
- 3-punktmonterte og slepte modeller
- Mekanisk kantspredning – hydraulisk som tilvalg
- Justerbar kastevinkel
- Synkronisert løft av sidefelt
- Lavt tyngdepunkt i transport
- Mekanisk sikkerhetsutkopling av kraftoverføring

Eik-pris fra: 68.300,- ekskl. mva

MASSEY FERGUSON

Massey Ferguson RK TRC
2-rotors samleriver for alle forhold
- Arbeidsbredder fra 5,80 til 10,00 m
- Bredt understell under rotorene for optimal markfølging og stabilitet
- Robust rotorhode
- Kambanen kan justeres uten verktøy
- Alle tindearmene kan demonteres for smal og lav transport og lagring
- Fire trinn for arbeidsbredde. Hydraulisk justering som tilvalg
- Vendeteigsløft uten at kraftuttaket må stoppes

Eik-pris fra: 153.500,- ekskl. mva

MASSEY FERGUSON

Eiksenteret Mosjøen
Leira 20, 8665 Mosjøen
Tlf. 75 17 10 33

Eiksenteret Sømna
Kystveien 69, 8920 Sømna
Tlf. 75 02 93 16

Åpningstider:
Mandag–fredag:
08.00–16.00

EIK SENTERET
RETAIL ENERGY

ØkoRåd
Helgeland

Kombinasjonen mellom den gode rådgiveren
og regnskapsføreren - alltid oppdatert og løsningsorientert.
Digitalt langt fremme, lokal tilhørighet - er tett på kunden.

Kontakt oss:

Herøy: 75 05 89 00 | Leirfjord: 415 33 126 | Nesna: 415 33 128
www.okoraad.no/helgeland

Kompetent og hyggelig – alltid!

Vår leverandør Duett AS er ledende på landbruksregnskap.
Regnskapskontorets kunder får full oversikt via MinSide.
DUETT - smarte løsninger

FRØFORMERING PÅ HJEMMEBANE: Annette Bär har laget sitt eget frø-dyrkingsareal hjemme på Offersøy. Til høyre blomstrer rød jonsokblom.
ALLE FOTO: ANNETTE BÄR

EN ERTEBLOMST: Fuglevikke er rik på både pollen og nektar. Den pollineres av humler og sommer-fugler.

BLÅKLOKKE: En kapsel inneholder ti til hundre frø – og blomsten er populær hos mange insekter.

Helgeland Portservice as

Vi leverer og monterer porter og sånt til landbruket, som tåler tøft miljø.

Vi reparerer og tar service på de fleste portmerker.

Lindab PortXpert
30 ÅR
Lindab

Kontakt oss på tlf: 92250570 post@portservice.no www.portservice.net

INTERESSERT I NATUR, DYR, SKOGBRUK, LOKALMAT ELLER LYST TIL Å BLI VETERINÆR?

Vi er eneste skole i Nord-Norge som tilbyr VG2 Skogbruk og VG3 Studieforberedende naturbruk med realfagspakke.

Høsten 2021 startet vi det nye spennende tilbudet Vg2 Hest- og dyrefaget – Det blir gøy!!

Besøk oss på facebook, Insta og Youtube – søkeord: **MVS.naturbruk**

Vi har internatplass til alle nye elever.
Ta kontakt for mer info eller kom på hospitering!

Nordland FYLKESKOMMUNE | MOSJØEN VIDEREGÅENDE SKOLE

Viser vei til insekt-vennlig blomstereng

VIKTIG SATSING. De første posene med frø fra lokale markblomster kommer i salg i vår – mens «Frøboka» med gode råd til de som vil lage insektvennlige blomsterenger allerede er i handelen.

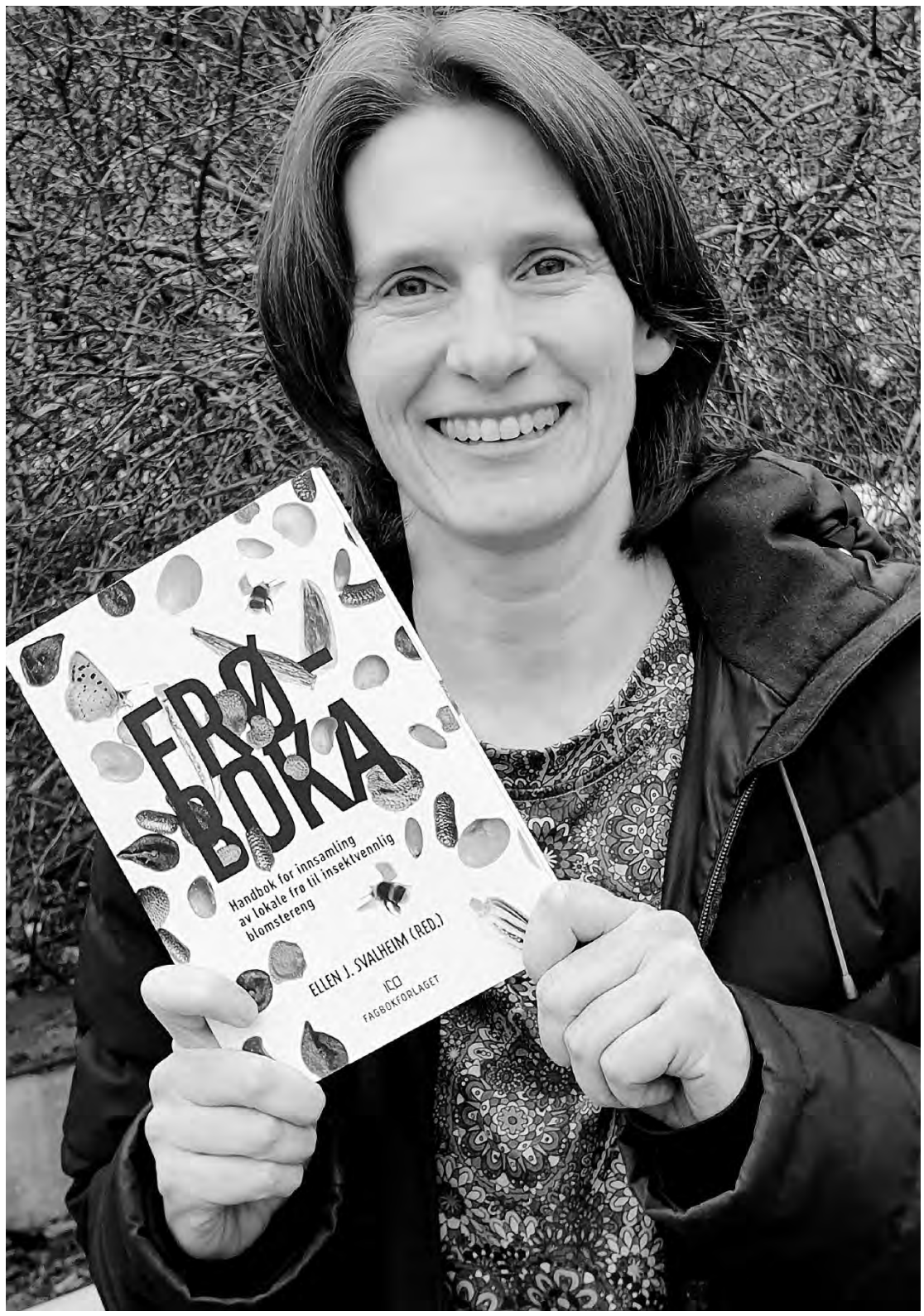

FAGBOK FOR FOLK FLEST: NIBIO-forsker Annette Bär med en fersk utgave av «Frøboka». Håndboka handler om innsamling av lokale frø til insektvennlige blomsterenger.

I HJEMLIG JORD. Annette Bär er forsker hos NIBIO på Tjøtta. Der deltar hun i arbeidet med å etablere nye, insektvennlige blomsterenger til erstatning for de som i årenes løp har gått tapt. Det gjør hun både gjennom å samle frø fra markblomster på Helgeland, gjennom å dyrke markblomster på egen eiendom – og gjennom arbeidet med å lage ei fagbok med råd om innsamling og dyrking av lokale frø.

For lokal tilhørighet er en fordel.

Frø fra stedegne planter trives best i hjemlig jord – og dess flere arter i blomsterenga, dess bedre forhold for insektene. «Ikke bruk innsamla frø fra Sørlandet i nord, eller omvendt», lyder ett av rådene i «Frøboka».

FØRSTE GANG. – I år skal det for første gang komme regionale frø i handelen, frø med opprinnelse fra Nordland, forteller Bär. Hun har vært med på å høste frø, som i neste omgang er sendt til NIBIOs forskingsstasjon på Landvik ved Grimstad. Der er frøene sådd og blitt til nye planter – som igjen har gitt flere frø.

– Ideelt sett burde oppformeringen skjedd i landsdelen, men foreløpig har vi ikke nok frøavlere i Nord-Norge. Derfor foregår en del av oppformeringen på Landvik.

FAGBOK VISER VEI. Annette Bär har ikke nøyd seg med å samle frø – noen av dem for øvrig bitte, bitte små. Sammen med åtte andre forskere og ingeniører har hun laget «Frøboka». Den forelå i høst, og har som mål å gi folk flest lyst til og kunnskap om hvordan de lykkes med å samle frø og etablere små blomsterenger til nytte for pollinerende insekter.

Hva er vitsen, undres kanskje noen. Svaret er enkelt: Artsmangfold er viktig for insektlivet – og insekter er viktig for pollinering av planter. Boka presenterer rundt 50 markblomster som hører hjemme i norske blomsterenger; fra blåklokker og blåknapp til engfiol, stemorsblomst, fuglevikke og ryllik. Samtlige spiller en viktig rolle for pollinerende insekter.

Forfatterne tar for seg hver art, forteller om utviklingsstadier, når frøene er modne og hvordan frøene skal behandles etter høsting. «Frøboka» inneholder også bilder av planter og insekter. I tillegg handler den om hvorfor plantemangfoldet er truet.

– SKAL ENGASJERE. Utfordringene handler om nedbygging av jordbruksjord, intensiv landbruksdrift og gjengroing. Resultatet er at stadig flere blomsterenger blir borte. I tillegg øker avstanden mellom de som er igjen, slik at pollinatorinsektene får problemer med å fly mellom blomsterengene.

Tap av biomangfold og pollinerende har imidlertid fått økede oppmerksomhet de siste årene. Det har ført til at det er utarbeidet en Nasjonal pollinatorstrategi og laget handlingsplaner som skal bidra til å snu den negative utviklingen. «Frøboka» er ett ledd i arbeidet. Den er laget av Norsk institutt for bioøkonomi, NIBIO, og blitt til ved hjelp av forskere og ingeniører over hele landet.

En av dem er altså Annette Bär. Hun forteller om ei bok som blant annet handler om hvilke blomster som er viktige for hvilke insekter, og om å lage blandinger som sikrer blomstring gjennom hele sesongen. Hun forteller også om innhold som er myntet på alle, ikke bare fagfolk. For det skal være ei bok som engasjerer.

DYRKER EGNE FRØ. Bär vet av egen erfaring at det å samle frø er en møysommelig oppgave. For få år siden høstet hun frø fra 20-30 ulike blomsterslag, som blåklokke, blåknapp, enghumleblom, fuglevikke, karve, markjordbær, prestekrage, rødkløver, tiriltunge. Hun holdt på i flere uker – og fant rundt 160 gram.

Det ble mest frø fra enghumleblom og rødknapp, rundt tjue gram fra hver, og minst – et halvt gram – fra tepperot.

– Men vekt har ikke så mye å si fordi det er stor forskjell både på størrelsen på frøene og hvor mange frø en enkelt plante produserer, sa hun til Helgelands Blad da. I ettertid har hun laget sitt eget frødyrkingsreal hjemme på Offersøy. Der vokser rød jonsokblom, tiriltunge og rundbelg.

– Frøblandingene skal imidlertid inneholde frø fra opptil 15 arter for å ivareta insektmangfoldet best mulig, forteller Bär. Hun er en av to i Nordland som dyrker frø til prosjektet. Den andre bor i Steigen.

10-15 KILO. Så langt har innsatsen resultert i 10-15 kilo frøblanding fra Nordland.

Rundt halvparten, fem-seks-sju kilo, komme til å bli lagt ut for salg hos Felleskjøpet og gjennom stiftelsen La humla suse. Frøblandingen er pakket i ti-grams poser. Det er med andre ord bare er et sted mellom 500 og 700 poser tilgjengelig i år.

– Resten av frøene går til forskning, videreformering og direktesalg til større avtakere, som kommuner.

At det er tale om så pass små mengder, får konsekvenser for prisen. På sikt er målet å få til maskinell høsting av frø – og dermed større mengder og lavere priser.

GIR SVAR. Som ledd i satsingen har NIBIO laget pollinatorstriper langs åkre på Tjøtta og i Steinkjer. Det skjedde første gang i fjor sommer. Tiltaket har til hensikt å se på virkningene av større blomstermangfold. Det har gitt forskerne muligheten til å gjennomføre tellinger av antall blomster og av antall blomsterknopper og avvisnede blomster.

De har også registrert humlene som besøker blomstene; hvor mange de er, hva slags humler det dreier seg om, og hvilke blomster de foretrekker.

Det gir svar som i neste omgang gjør det mulig å legge forholdene enda bedre til rette for summende pollinatorer i norsk – og helgelandsk – natur.

■ Arbeidet med å gjenskape blomstermangfold er viktig, og en rekke instanser, blant dem Landbruksdirektoratet, Landbruks- og matdepartementet og Sparebankstiftelsen har vært med på å finansiere bokutgivelsen.

Tekst og foto: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

LØKTABONDE IKKE I TVIL: Stemmer ja til tidenes høyeste etterbetaling p

Gir sårt tiltrengt hjelp

TILTRENGT LØFT: Det ligger an til tidenes etterbetaling til melkeprodusentene. – Kjærkomment, sier løktabonde John-Erik Skjellnes Johansen etter kostnadsveksten den siste tida.

Bonden fra Løkta er nyvalgt leder i Ytre Helgeland produsentlag. Han er også utsending til årsmøtet i Tine, som skal ta stilling til forslaget om ei etterbetaling på 98 øre pr. liter melk.

– Det er historisk høyt, sa rådsmedlem i Tine, Allan Falkmo Hansen fra Hemnes, da han møtte lokale melkebønder nylig. Dersom Tine-årsmøtet sier ja, innebærer det ei samlet utbetaling på nær 1,5 milliarder kroner.

– Det er et høyt tall, og gjør et kraftig innhogg på etterbetalingskontoen, tilføyde Hansen.

– Men landbruket er en bærebjelke i samfunnet, og styret er enig om at i år er året å bruke pengene for å opprettholde levende bygder i hele Norge, framholdt han.

– Viktigere enn noen gang

Noen av deltakerne på årsmøtet i Ytre Helgeland produsentlag stilte spørsmål ved om det er fornuftig å ta så mye fra meieriselskapets etterbetalingsfond. De frykter at det skaper et feilaktig inntrykk av ei næringa som «går så det suser» og at ei «kunstig høy etterbetaling» vil påvirke jordbrukets forhandlingsposisjon i jordbruksoppgjøret.

– Hvis vi skal ta ut penger, er det rett år. Det er mange som sliter nå, svarte avtroppende produsentlagsleder Øyvind Knapstad. Den nye lederen, John-Erik Skjellnes Johansen, er heller ikke i tvil om hva han skal stemme når saka skal opp til endelig behandling i begynnelsen av april.

– Historisk høy økning

– Det er viktigere enn noen gang å hente ut det vi kan av verdier, sier han – selv om pengene som skal brukes kommer fra salg av eiendommer – og derfor er engangsinntekter. I tillegg førte koronapandemien til økt salg av norske varer. Nå er pandemien i ferd med å gå over, og grensehandelen øker. Det går ut over salget av norskprodusert mat.

– Jeg håper folk vil harryhandle mindre for å støtte opp om norske varer, sier Johansen i den forbindelse.

Han begrunner sitt ja til rekordstor etterbetaling med ei historisk høy kostnadsøkning på varer og tje-

Gir store ringvirkninger

STORE TALL: Tines virksomhet og ringvirkningene av den hadde en økonomisk verdi på 22,6 milliarder kroner i 2020.

Det framgår av en rapport som analyseselskapet Samfunnsøkonomisk Analyse har laget. Den tar utgangspunkt i tall for 2020, og konkluderer med at driften av Tine innebærer samlede ringvirkninger på 22,6 milliarder kroner.

Det var medlem av rådet i Tine, Allan Falkmo Hansen, som presenterte tallene da han stilte på årsmøtet til Ytre Helgeland produsentlag.

Han opplyste at Tine er med på å legge grunnlaget for 25.900 årsverk her til lands. For hver Tine-gård blir det skapt 2,4 årsverk utenfor egen drift.

– Viktigere enn mange tror

«Hvis jordbruket blir borte, forsvinner også andre næringer. Effekten av hva den norske bonden gjør er mye større enn mange tror. Bøndene sørger for å opprettholde grunnlaget for mange håndverkere og lokal handel, de bidrar til å forme kulturlandskapet og de bidrar til å produsere sunn og god mat», skriver Tine i en kommentar til rapporten.

Det siste er ikke minst aktuelt tema etter at krigen i Ukraina bidro til å skape ny debatt om norsk matsikkerhet og beredskap.

Reduserte inntekter

Allan Falkmo Hansen fortalte for øvrig om et driftsresultat for Tine i 2021 på 1.725 millioner kroner, 50 millioner mindre enn året før. Salgsinntektene landet på 24.045 millioner kroner i fjor.

Det siste innebærer en nedgang på 25 millioner.

– Volumet er det samme som i 2020, men verdien har gått ned, konstaterte Hansen, som tilføyer at utfordringene blant annet i form av import øker.

BÆREBJELKE: Norsk melkeproduksjon gir arbeid til mange flere enn bøndene.

■ For å dekke økt etterspørsel i fjor, fikk norske bønder produsere mer melk enn kvoten tilsier. Da landet forholdstallet på 1,07. I år får de produsere litt mindre enn de har kvote til, etter at forholdstallet for inneværende år ble fastsatt til 0,99.

Tekst og foto: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

på melk.

til jordbruket

«Regjeringen har lagt lista høyt i Hurdals-plattformen. Den er knalltydelig på ambisjonene for jordbruket. **John-Erik Skjellnes Johansen, bonde**

PRISHOPP: – Drivstoffprisene er blitt så høye at vi må tenke oss nøye om før vi starter traktoren, sier bonde og produsentlagsleder John-Erik Skjellnes Johansen.

nester. Derfor er han heller ikke i tvil om at årsmøtet i Tine SA kommer til å si ja til styrets forslag.

– Sårt tiltrengte penger

Prisøkningen var tema i forbindelse med fjorårets landbruksoppgjør. Da handlet diskusjonen om dyrere kraftfôr, dyrere gjødsel og dyrere byggningsmaterialer. Nå har det skjedd ei ytterligere prisøkning på de nevnte varegruppene. I tillegg har strøm- og drivstoffprisene skutt i været.

For bønder med melkekvoter på 400.000-500.000 utgjør den bebudede etterbetalingen fra meieriselskapet isolert sett et betydelig beløp.

– Men det er sårt tiltrengte penger. De blir ikke liggende lenge i ro, sier Johansen.

– Kommer til å gjøre vondt

Kjøp av gjødsel er noe av det som kommer til å svi for bønder som har ventet med å handle.

– Prisen har økt fra 7,50 til 10.30 kr. pr kilo på grunn av krigen i Ukraina. I fjor var prisen til sammenligning 3,50 kroner. Økningen gir en skikkelig smell. Jeg har regnet på kostnadene. Det kommer til å gjøre vondt, sier John-Erik Skjellnes Johansen, som for egen del pleier kjøpe kunstgjødsel på ettervinteren eller våren.

– Føre det til at du kjøper mindre for å begrense kostnadene?

– Jeg kommer nok til å bruke omtrent det samme som jeg pleier, fordi jeg er avhengig av å produsere mest mulig fôr med best mulig kvalitet på den enga jeg har.

– Folk gruer seg

Johansen fikk diesel til gårds 1. mars. Da var literprisen 12.34 pluss merverdiavgift.

– Det var all time high. I dag er det billig. Det begynner å bli slik at vi må tenke oss nøye om før vi starter traktoren.

Økningen gir seg utslag på alt, inkludert frakt både på varer som skal inn og produkter ut. Det merkes på bunnlinja.

– I tillegg går materialkostnadene til værs igjen etter ei lita nedgang tidligere i år. Jeg fikk nettopp beskjed om at prisene på bygningsmaterialer skal opp med ytterligere 25 prosent fra 1. april.

STEMMER JA: John-Erik Skjellnes Johansen er ikke i tvil: Han støtter ei etterbetaling på 98 øre pr. liter melk.

Utviklingen skaper stor bekymring.

– Mange er avventende. De har ikke lyst til å gi seg, men sier de gruer seg hvis utviklingen fortsetter. Jeg har holdt på siden 2003, og aldri opplevd at folk ser så alvorlig på situasjonen. Spørsmålet er hvor lenge vi har råd til å kjøpe det vi trenger for å opprettholde drifta.

Enorme forventninger

I fjor ga melkebonden fra Løkta uttrykk for frustrasjonen over jordbruksoppgjøret ved å kjøre traktor fra Løkta til Oslo. Næringa håper på et langt bedre resultat i år.

– Forventningene til årets oppgjør er enorme, konstaterer han og håper antakelig han slipper en ny traktortur sørover.

– Regjeringen har lagt lista høyt i Hurdals-plattformen. Den er knalltydelig på ambisjonene for jordbruket. Nå må myndighetene vise at uttalelsene om beredskap og matsikkerhet ikke bare er ord, sier melkeprodusenten på Løkta.

■ Forutsatt at forslaget om ei etterbetaling på 98 øre literen for hver liter melk, blir vedtatt, betyr det ei gjennomsnittlig utbetaling til melkeleverandørene på rundt 200.000 kroner, Det gir en gjennomsnittlig literpris for melk på 6,24 kroner; 31 øre mer enn året før. Pengene går inn på bondens konto i mai.

Hvis Tine ikke benytter seg av muligheten til å ta av fondet, havner etterbetalingen på rundt 75 øre pr. liter melk.

Tekst og foto: Kari-Ann Dragland Stangen
kari-ann@hblad.no 94023001

Hevder seg på melkekvalitet

HELT I TOPPEN: Det meste av melka som blir produsert på Helgeland, oppfyller kravene til elitemelk. Aller best i fjor var leverandørene i Velfjord produsentlag og Polarsirkelen produsentlag. Førstnevnte sendte tett på en million liter melk til meieriet. 99,4 prosent av melkemengden – det vil si 99,4 av hundre liter – var melk av topp kvalitet.

Medlemmene i Polarsirkelen produsentlag sendte på sin side totalt vel sju millioner liter til meieriet. 99,3 prosent oppfylte elitekravene. Det er en solid økning fra 2020, da 93,3 prosent var elitemelk. Medlemmene av Ytre Helgeland produsentlag, som er Nord-Norges største, leverte til sammen 16,7 millioner liter og en elitemelksprosent på 97,4. Det er også en økning fra året før, da prosenten var 96,9.

Melk som tilfredsstiller de strengeste kvalitetskravene, blir belønnet både i form av bedre betaling til bonden – og med synlige bevis i form av plaketter og sølvtiner.

I år blir tre gårder, en på Mindland og to på Løkta, belønnet med nettopp sølvtine. Når det gjelder den siden av saka er det også verd å nevne Hemnes produsentlag. Det har 19 medlemmer. Nå får fem av dem sølvtine etter å ha levert feilfri melk i 15 sammenhengende år.

FEILFRITT: Kyrre Pettersen fikk overlevert sølvtine på produsentlagsårsmøtet i Sandnessjøen nylig. De øvrige tinemottakerne får utmerkelsen til høsten.

Samtlige produsentlag på Helgeland kan for øvrig vise til en elitemelksandel på over 96 prosent.

DYREVELFERD: Ku og kalv sammen har konsekvenser for dyrevelferden. FOTO: KARI-ANN DRAGLAND STANGEN

Søker kandidater til ny dyrevelferdspris

ØNSKER FORSLAG: Kjenner du bønder som utmerker seg ekstra når det gjelder dyrevelferd? dyrevelferdspris.

I så fall kan de være med og konkurrere om Tines dyrevelferdspris. Den ble etablert i fjor – og havnet hos Marianne Rønning og Vidar Nybu i Tynset kommune. De driver et geitebruk – og fikk prisen fordi de viser stor kjærlighet, respekt og omtanke for dyrene.

Nå er Tine klar til å kåre en ny vinner. Den går til en produsent eller en driftsenhet som utmerker seg «med særlig god dyrevelferd».

God dyrevelferd er et viktig ledd i arbeidet for å produsere god mat – og samtidig viktig for l dyrenes ve og vel. De skal ha gode liv.

– Bærekraft er obligatorisk. Næringa må kunne vise til forbedringer når det gjelder klima og dyrevelferd. Begge deler er kjempeviktig, sa Allan Falkmo Hansen til deltakerne på årsmøtet i Ytre Helgeland produsentlag nylig. Han gjorde det klart at bønder må ta inn over seg at klimasatsing er ei forutsetning. Han viste også til at de som ikke tar ansvar, må regne med å betale to-tre prosent mer for lån enn andre.

– Ikke sløs med diesel og plast, tilføyde han, og oppfordret til økt innsats når det gjelder drøfting.

Alle kan ifølge Tine nominere kandidater. De som vil fremme forslag, må imidlertid gjøre seinest 31. mars.

TORGET. Jan Roger og Merethe-Johanne Olsen har drevet med dorpersau i sju år. Nå tar de gårdsbedriften et steg videre.

Satser på sauer og vikinghistorie

AUSTRALSKE GENER. Ekteparet startet med avl av dorpersau i 2015 ved Torgartunet gård på Torget. Da ble 35 «vanlige» norske sauer surrogater for dorper-embryoer fra Australia. Siden den gang har de sakte, men sikkert, avlet frem nye generasjoner år for år. For å styrke besetningen med friske gener har de også gjennomført enda en surrogatrunde med embryoer fra «down under».

I år er det cirka 160 dorpersauer på Torgartunet. Når lammingen som straks står for tur er over, så vil antallet dyr doble seg før det blir slakting til høsten.

EGEN GÅRDSBUTIKK. – Salget har gått veldig bra. Vi har ikke hatt problemer med å få solgt kjøttet, sier Jan Roger Olsen.

– Hildurs har vært med oss hele veien, og det er vi veldig takknemlige for, sier Merethe-Johanne.

Familien har gjort et melkerom i fjøset om til en liten gårdsbutikk. Der har de de siste fire årene drevet salg av både kjøtt og skinn fra sauene, og av andre lokalmat- og håndverksprodukter. Torgartunet har samarbeidet med Halsan Kjøtt i Levanger for å få videreforedlet sauekjøtt til ulike kjøttprodukter som pølser, hamburgere og annet for salg i gårdsbutikken.

Butikken har åpent i sommersesongen, i forbindelse med slaktetiden på høsten, før jul og til påske.

SATSER NØKTERNT. – Men mange tar kontakt ellers på året også og gjør avtaler slik at de kan komme innom og handle, sier Merethe-Johanne.

Det driftige ekteparet på Torget har imidlertid satt seg som mål at de skal kunne gjennomføre hele næringskjeden på gården. Fra lamming til slakt, videreforedling og salg av ulike kjøttprodukter – uten transport av verken levende dyr eller slakt. For å få dette til må det bygges, og observante forbipasserende har nok lagt merke til at det har pågått en del byggearbeider på gården de siste to årene.

– Vi holder på å bygge gårdsslakteri med videreforedling i fjøset. Planen er å lage til et slakteriareal på cirka 140 kvadratmeter og utvide butikken med rundt 100 kvadratmeter. Men vi bygger sten for sten, så det tar litt tid. Vi er forsiktige, kanskje for forsiktige, men vi har sett at det er lurt å være nøkterne når man skal satse, sier Jan Roger Olsen.

LANGVEISFARENDE: Embryo fra Australia er opphav til besetningen med dorpersau på Torget i Brønnøy.

> «Vi bygger sten for sten, så det tar litt tid. Vi er forsiktige, kanskje for forsiktige, men vi har sett at det er lurt å være nøkterne.

FERDIG I 2023. Prosjektet fikk grønt lys noen dager før landet ble stengt ned på grunn av koronaen i mars 2020. Det har naturlig nok skapt forsinkelser. Det har også den radikale økningen i materialpriser og lav tilgang på håndverkere.

– Men vi håper å komme ganske langt i år, og til neste år skal det være ferdig, sier Jan Roger.

TUSENÅRIG HISTORIE. Med større areal kommer også nye muligheter. Torgartunet gård har over tusen år med historie, helt tilbake til vikingtiden. Dette har både turister og lokale besøkende vist interesse for. I forbindelse med utbyggingen vil Olsen-paret lage et lite gårdsmuseum og bygge opp et større opplevelsestilbud for de som kommer på besøk.

– Det er mye historie her, og det er gjort mange funn. Vi har som mål å vise fram og fortelle besøkende om plassen og noen av disse historiske objektene, sier de.

«Historie-delen» av lokalet blir unikt. Ekteparet har fått laget helt spesielle trevarer både til vegger, tak og gulv for å gi lokalet litt historisk sus.

– Vi vil skape en helt spesiell opplevelse her, sier Merethe-Johanne.

PRESENTERER HISTORIEN: Merethe-Johanne og Jan Roger Olsen satser ikke bare på sau. En gårdsbutikk og et museum inngår også i opplevelsestilbudet.

– Og det skal være trivelig å stoppe innom, lover Jan Roger.

Gårdsdriften er foreløpig bare en «attåtnæring». Hovedjobben for både Jan Roger og Merethe-Johanne er Brønnøysund Varetaxi, som i perioder er mer enn 100 prosent jobb for begge.

Men for fremtiden håper paret å skape egne arbeidsplasser på Torget.

Tekst og foto:
Bård Pedersen
desk@hblad.no 75070300